

Федір БОВК

 ТУДІ
З УКРАЇНСЬКОЇ
ЕТНОГРАФІЇ
ТА АНТРОПОЛОГІЇ

Нова редакція

Видавець Савчук О. О.
Харків • 2015

УДК 39(477)
ББК 63.5(4УКР)
В 61

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Центру краєзнавства імені академіка П. Т. Тронька
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 6 від 5 червня 2014 р.)*

Вовк Ф. К.

В 61 Студії з української етнографії та антропології : нова редакція / Федір Вовк ; передм. О. Г. Таран ; прим. О. Г. Таран, С. Л. Маховської, Ю. С. Буйських; упорядн. О. О. Савчук. — Харків : Видавець Савчук О. О., 2015. — 464 с. : [199 іл.]

ISBN 978-966-2562-64-4

Книгу складають класичні праці видатного українського етнографа та антрополога Федора Кіндратовича Вовка (1847–1918). Видання здійснене в новій українській редакції, адже пропоновані тексти в оригіналі були написані французькою та російською мовами.

Праці науковця супроводжені примітками сучасних фахівців. Оригінальні ілюстрації збережено, бібліографію вивірено та уточнено. Для зручності користування книгою укладено іменний та предметний покажчики.

Видання є енциклопедією української традиційної культури й буде корисним як для учнів старших класів, вчителів загальноосвітніх шкіл, так і для студентів та викладачів ВИШів.

УДК 39(477)
ББК 63.5(4УКР)

© Вовк Ф. К., 1891–1892, 1896, 1916
© Видавець Савчук О. О., переклад, макет, 2015
© Таран О. Г., передмова, 2015
© Таран О. Г., Маховська С. Л.,
Буйських Ю. С., примітки, 2015
© Савчук О. О., упорядкування, 2015

ISBN 978-966-2562-64-4

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА

<i>Олена ТАРАН. «УВЕСЬ СВІЙ ВІК СТРЕМІВ ДО ТОГО, ЩОБИ МАТИ ЗМОГУ ПРАЦЮВАТИ НА РІДНІЙ ЗЕМЛІ ДЛЯ РІДНОЇ НАУКИ...»</i>	9
---	---

АНТРОПОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ .....

I. Пігментація	33
II. Зріст	39
III. Головний показник	42
IV. Висотний показник	50
V. Лицевий показник	52
VI. Носовий показник	53
VII. Профіль носа	53
VIII. Довжина верхньої кінцівки	54
IX. Довжина нижньої кінцівки	54
X. Довжина нижньої кінцівки відносно бюста, або скелічний показник (ind. skélique)	54

ЕТНОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ .....

I. Мисливство	60
II. Рибальство	62
III. Скотарство	66
IV. Хліборобство	70
V. Народна техніка	78
а) Добування вогню й користування ним	79
б) Обробка мінеральних речовин	80
в) Обробка металів	85
г) Обробка рослинних матеріалів	87
г) Обробка тваринних матеріалів	90
д) Обробка шерсті	92
VI. Способи пересування	94
VII. Їжа	99

VIII. Будівлі.....	104
А. Тимчасові житла.....	105
Б. Постійні житла.....	107
1) Розташування села	107
2) Двір та його розвиток.....	108
3) Хата.....	111
а) Загальний вигляд та характер.....	111
б) Матеріал і спосіб будівництва.....	113
1) Будівлі з дерну та глини.....	114
2) Турлучні хати, або хати на сохах.....	114
3) Дерев'яні хати	116
в) Окремі частини хати	118
4) Холодні дворові будівлі.....	129
5) Громадські споруди	132
6) Церкви	132
IX. Одяг	135
А. Жіночий одяг	138
1) Одяг верхньої половини тіла	138
а) Прикраси	138
б) Зачіски.....	143
в) Головні убори	144
г) Верхній плечовий одяг	147
г) Одяг, який носять безпосередньо на тілі (білизна).....	155
2) Одяг нижньої половини тіла.....	158
а) Верхній поясний одяг	158
б) Нижній поясний одяг (білизна)	160
в) Взуття.....	160
Б. Чоловічий одяг	163
1) Одяг верхньої половини тіла	163
а) Прикраси	163
б) Зачіски.....	164
в) Головні убори	165
г) Верхній плечевий одяг.....	168
г) Плечовий одяг, який носять безпосередньо на тілі (білизна).....	172
2) Чоловічий одяг нижньої половини тіла.....	173
а) Верхній поясний одяг	173
3) Інші предмети чоловічого одягу	176
X. Вірування.....	177
XI. Обряди.....	192
[1] Річні обряди	192
[2] Родильні обряди.....	195
[3] Весільні обряди	198
[4] Поховальні обряди	213
XII. Народні знання	217

ШЛЮБНИЙ РИТУАЛ ТА ОБРЯДИ НА УКРАЇНІ.....	221
I. Передвизначеність шлюбу. Шлюб у давніх слов'ян. Свідчення літописів. Умикання. Купівля. Пережитки цих форм. Шлюбні дохристиянські обряди. Сталість народного звичаю. Тільки виконання народного ритуалу дає право дійсного шлюбу.....	223
II. Громадська організація молоді обох статей. Товариства. Сходини. Досвітки та вечорниці. Спільне лежання. Сватання. Церемонії та імітації. Пов'язані свати. Обмін хлібом. Пробні ночі.....	231
III. Заручини. Хитрощі. Благословення молодих хлібом. Почесне місце — посад. Співи. Гімн про небесний шлюб. Танці. Хустина	236
IV. Гільце — священне дерево. Його приготування. Співи. Приготування вінків. Запросини на весілля. Покладання вінка на жениха.....	240
V. Священний хліб — коровай. Церемонія ритуального мелення. Приготування короваю. Пісні та обряди. Оздоба. Танці.....	250
VI. Благословення та від'їзд до церкви. Релігійна церемонія в XVI столітті. Забобони. Вихід з церкви. У хаті молодої. Другорядна роль релігійної церемонії.....	257
VII. Весілля. Набір та відхід дружини молодого. Перейма. Озброєна оборона хати молодої. Перемовини. Замирення. Об'єднання святих вогнів двох родин. Продаж молодої братами. Посад. Ритуальний поцілунок	266
VIII. Розподіл подарунків. Шлюбна плата на користь роду. Зачіска молодиці. Розподіл короваю. Вечеря. Дівчата виходять. Церемонія з джею. Приготування до від'їзду. Грабунок посагу. Прощання. Ритуальні удари. Від'їзд кортежу. Пісні.....	281
IX. Молоді в хаті молодого. Хатне вогнище. У коморі. Перестороги. Українські весільні пісні (epithalames). Роззування молодого. Весільна вечеря. Урочистість постелі. Оголошення дівочтва. Докази. Посольство до матері молодої	292
X. Другого дня після весілля. Сніданок молодої. Молода йде по воду. Весільний прапор. Червона барва. Коли молода — не дівчина. Вкриття голови.....	313
XI. Знімання намітки з молодої. Частування медом. Урочисті запросини тещі. Молодий ховається. Перезва. Весільна оргія. Танці та співи. Сороміцькі пісні (Fescenninia ukrainiennes). Права всіх чоловіків роду на молоду. Звичай молотити жито. Перезивки	319

ХІІ. Висновки. Послідовний порядок церемоній. Три акти весільної драми. Пережитки стародавніх форм шлюбу в пізніших церемоніях. Етапи шлюбної еволюції в українських церемоніях. Весільні сезони, дівочі ярмарки. Гетеризм. Матріархат. Роль старости та друга. Сліди історичної епохи. Кінець	331
САНИ В ПОХОРОННОМУ РИТУАЛІ НА УКРАЇНІ.....	349
ПРИМІТКИ ТА ДОВІДКОВІ МАТЕРІАЛИ.....	367
АНТРОПОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ (<i>Олена ТАРАН</i>)	369
ЕТНОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ (<i>Юлія БУЙСЬКИХ</i>)	377
ШЛЮБНИЙ РИТУАЛ ТА ОБРЯДИ НА УКРАЇНІ (<i>Світлана МАХОВСЬКА</i>).....	394
САНИ В ПОХОРОННОМУ РИТУАЛІ НА УКРАЇНІ (<i>Олена ТАРАН</i>).....	428
ПЕРЕЛІК ІЛЮСТРАЦІЙ.....	434
ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК	438
ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК	447
ІЛЮСТРАЦІЇ	після 464

